

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ ФОП: ОСОБЛИВОСТІ
ТА ПРОБЛЕМАТИКА ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ДАНИХ СУБ'ЄКТІВ****CURRENT ISSUES IN THE SPHERE OF FOP ACTIVITIES: FEATURES AND PROBLEMS
OF THE LABOR LEGAL RELATIONS OF THESE SUBJECTS**

**Нежевело В.В., д.філос. у галузі право,
доцент кафедри приватного та соціального права
Сумський національний аграрний університет**

**Горбачова К.М., к.ю.н.,
доцент кафедри приватного та соціального права
Сумський національний аграрний університет**

Стаття присвячена аналізу актуальних проблем трудових правовідносин у сфері діяльності фізичних осіб-підприємців (ФОП). У контексті змін у сучасному світі та розвитку сектору малого бізнесу, автори висвітлюють ключові питання, що виникають у цій сфері, такі як правовий статус ФОП, їхні трудові права та обов'язки, взаємини з працівниками та державними органами. У статті проаналізовано такі нюанси, як ліцензування підприємців, питання регулювання діяльності ФОПів, а також вирішення спорів між ФОП та їхніми працівниками. Закцентовано увагу на основних відмінностях між ФОПами та іншими формами підприємницької діяльності. Розкрито особливості діяльності даних суб'єктів без утворення юридичної особи, та акцентовано на особливостях застосування послуг співробітників на основі цивільно-правових договорів. Сформовано нормативно-правове забезпечення діяльності даних суб'єктів, з акцентом на тому, що наразі не існує єдиного уніфікованого нормативно-правового акту, яким би в повному обсязі визначався правовий статус таких осіб, що є серйозною проблемою. Авторами охарактеризовано і особливості припинення діяльності фізичних осіб-підприємців в умовах воєнного стану, що є наразі більш сучасною та ефективною процедурою завдяки використанню інформаційних технологій, адже реалізація процедури можлива навіть без присутності особи фізично за місцем її проживання/реєстрації, а також робить доступною для тих, хто перебуває за кордоном. Означені інновації є стимулом для впровадження ще більш доступних адміністративних послуг для кожного громадянина та реформування трудового законодавства. Аналіз, апробація та висвітлення означених питань у сучасних умовах воєнного стану в Україні допоможе розуміти сучасний стан проблемних аспектів трудових відносин у сфері діяльності ФОП та знайти шляхи їх вирішення, адже важливо постійно досліджувати правовий статус фізичних осіб-підприємців, оскільки це може сприяти розвитку певних сфер держави.

Ключові слова: трудові правовідносини, сфера діяльності фізичних осіб-підприємців, вирішення трудових спорів.

The article is devoted to the analysis of current problems of labor relations in the sphere of activities of individual entrepreneurs (FOP). In the context of changes in the modern world and the development of the small business sector, the authors highlight key issues arising in this area, such as the legal status of FPOs, their labor rights and obligations, relations with employees and state authorities. The article analyzes such nuances as the licensing of entrepreneurs, the issue of regulating the activities of business owners, as well as the resolution of disputes between business owners and their employees. Attention is focused on the main differences between FOPs and other forms of entrepreneurial activity. The specifics of the activities of these entities without the formation of a legal entity are disclosed, and the specifics of the use of employee services based on civil law contracts are emphasized. Legal support for the activities of these entities has been formed, with an emphasis on the fact that currently there is no single unified legal act that would fully determine the legal status of such persons, which is a serious problem. The authors also characterized the peculiarities of the termination of the activity of individual entrepreneurs in the conditions of martial law, which is currently a more modern and effective procedure thanks to the use of information technologies, because the implementation of the procedure is possible even without the physical presence of a person at his place of residence/registration, and also makes it available to those, who is abroad. The mentioned innovations are an incentive for the introduction of even more accessible administrative services for every citizen and the reform of labor legislation. The analysis, approbation and coverage of the above-mentioned issues in the modern conditions of martial law in Ukraine will help to understand the current state of problematic aspects of labor relations in the field of FOP activity and to find ways to solve them, because it is important to constantly investigate the legal status of individual entrepreneurs, as this can contribute to the development of certain areas of the state.

Key words: labor relations, sphere of activity of individual entrepreneurs, resolution of labor disputes.

Фізичні особи-підприємці (ФОПи), є важливими учасниками економічного життя багатьох країн. Вони володіють, управляють та несуть самостійну відповідальність за свої бізнеси. Проте, коли мова йде про трудові правовідносини в сфері діяльності ФОПів, ситуація стає складнішою через особливості їх статусу та відносин з працівниками.

Статус фізичної особи-підприємця – це юридичний статус, який підтверджує право особи займатися підприємницькою діяльністю. Ця діяльність включає в себе самостійність, ініціативність, систематичність та ризик, зумовлений господарською діяльністю, що проводиться з метою досягнення економічних та соціальних результатів та отримання прибутку.

Право на здійснення підприємницької діяльності, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю, тобто така, що досягла повноліття. Єдиною умовою реалізації права на підприємницьку діяльність і головним етапом легалізації господарської діяльності особи, є її державна реєстрація. Саме від моменту державної реєстрації дана фізична особа набуває дієздатності у сфері підприємниць-

кої діяльності і відповідного статусу, та має право проводити господарські операції. Згідно із Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» для державної реєстрації фізичної особи-підприємця необхідно подати такий перелік документів:

1) заяву про державну реєстрацію фізичної особи підприємцем;

2) заяву про обрання фізичною особою спрощеної системи оподаткування або реєстраційну заяву про добровільну реєстрацію як платника податку на додану вартість за формою – за бажанням заявника [1].

Крім того, якщо документи на реєстрацію подаються представником особи-підприємця, потрібно також надати довіреність, що підтверджує його повноваження. Документи, подані для державної реєстрації, розглядаються протягом 24 годин після їх надходження. Досить позитивним фактором виступає те, що реєстрація підприємцем є безоплатною.

Стаття 51 Цивільного кодексу України вказує на те, що фізичні особи, які займаються підприємницькою діяль-

ністю, підпадають під ті ж нормативно-правові акти, що й юридичні особи, що займаються підприємницькою діяльністю. Це означає, що вони мають аналогічний обсяг цивільних прав та обов'язків, які мають юридичні особи під час здійснення підприємницької діяльності. Наприклад, фізичні особи-підприємці, так само, як і юридичні особи, можуть наймати працівників, у випадках, передбачених законом, здійснювати діяльність, для якої потрібна ліцензія, сплачувати податки та інші обов'язкові платежі, вести облік результатів своєї діяльності та інше [2].

Крім того, слід зазначити, що на відміну від юридичних осіб фізичні особи-підприємці діють без установчих документів та обов'язкового формування статутного капіталу. Фізична особа-підприємець є одночасно і власником бізнесу, і органом управління ним, а також може здійснювати підприємницьку діяльність без залучення найманої праці. Законодавство України не передбачає виокремлення майна, яке використовується фізичним особам-підприємцями для здійснення підприємницької діяльності, від їхнього загального майна. Згідно з ч. 2 ст. 128 Господарського кодексу України [3] та ст. 52 Цивільного кодексу України [2], фізична особа-підприємець несе відповідальність за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, за винятком майна, яке згідно із законом не підлягає стягненню. Також така особа, що перебуває у шлюбі, несе відповідальність за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, як за своїм особистим майном, так і за часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яка належатиме їй при поділі цього майна. З вищезазначеного можна стверджувати, що правовий статус фізичної особи-підприємця характеризується простішою процедурою державної реєстрації та діяльності порівняно з юридичними особами. Фізичні особи-підприємці можуть здійснювати свою підприємницьку діяльність без установчих документів та статутного капіталу, а також можуть працювати без найманої праці. Однак вони несуть повну відповідальність за свою діяльність.

Проте, основна відмінність між ФОПами та іншими формами підприємницької діяльності полягає в тому, що ФОП є одноосібним підприємцем. Це означає, що вони працюють без утворення юридичної особи та, зазвичай, не мають найманих працівників. Замість цього, вони можуть використовувати послуги співробітників на основі цивільно-правових договорів. У зв'язку з цим, трудові правовідносини ФОПів зазвичай не регулюються тими ж нормами, що й трудові відносини між роботодавцями та найманими працівниками. Натомість, вони базуються на цивільному законодавстві та угодах між сторонами.

Трудові права та обов'язки фізичних осіб-підприємців визначаються особливостями їх статусу як самостійних підприємців. Оскільки ФОПи володіють, управляють та несуть відповідальність за свої бізнеси, їхні трудові правовідносини відрізняються від традиційних трудових відносин між роботодавцями та найманими працівниками. Існують деякі ключові аспекти трудових прав та обов'язків ФОП, до яких слід віднести:

Самозайнятість: ФОПи працюють самі на себе і не наймають найманих працівників у звичайному розумінні. Вони самі відповідають за виконання роботи та результати своєї діяльності.

Соціальні гарантії: категорія таких осіб не має таких соціальних гарантій, які надаються найманим працівникам, наприклад, оплачувана відпустка, медичне страхування, тощо. Вони зазвичай не включаються до системи соціального страхування.

Формування доходу: ФОПи отримують дохід безпосередньо від своєї підприємницької діяльності, а не у вигляді зарплати, як у випадку найманих працівників. Вони самі визначають свій рівень доходу залежно від успішності свого бізнесу.

Трудовий облік: даним особам не потрібно вести трудовий облік для себе особисто, оскільки вони не є найманими працівниками.

Правовий статус: трудові відносини ФОПів базуються на цивільному законодавстві та угодах між сторонами, а не на трудовому законодавстві, що регулює трудові відносини між роботодавцями та найманими працівниками.

Отже, трудові права та обов'язки ФОП визначаються їх статусом підприємців, що працюють самостійно, і вони не підпадають під ті ж індивідуальні норми, що і наймані працівники.

Варто звернути увагу на те, що запровадженні умови воєнного стану в Україні, призвели до змін у законодавстві і щодо діяльності ФОПів, зокрема, за Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» [4], зазначено, що в умовах воєнного стану відбувається спрощена система державної реєстрації фізичних осіб-підприємців, оскільки всі документи тепер можна подавати у електронній формі до будь-якого територіального підрозділу міста України, або за допомогою інших засобів зв'язку з обов'язковим електронним підписом. Навіть під час повномасштабної війни проводиться державна реєстрація незалежно від місцезнаходження особи. Це досить позитивний фактор, який спрямований на розширення економічного потенціалу держави та підтримку фінансової сфери у важкий час.

Що стосується аспектів ліцензування суб'єктів господарювання під час воєнного стану в Україні, то варто зазначити, що 18 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» (далі – Постанова № 314). У Постанові № 314 [5] вказано, що під час воєнного стану суб'єкти господарювання отримують право на здійснення господарської діяльності лише після подання до Міністерства економіки декларації про здійснення такої діяльності, без отримання документів на певний дозвіл. Ця декларація може бути подана як у паперовій, так і в електронній формі, незалежно від місця реєстрації чи перебування фізичної особи-підприємця. У випадку подання електронної заяви вона подається через Єдиний державний веб-портал електронних послуг. Якщо особа вирішила подати заяву у паперовому вигляді, то декларацію можна подати через центри надання адміністративних послуг або поштовыми засобами. В декларації зазначаються: відомості про суб'єкта господарювання юридичної особи або фізичної особи-підприємця; відомості про адреси провадження господарської діяльності; вид господарської діяльності, який провадиться суб'єктом господарювання; назва ліцензії чи дозвільного документа на заміну якого на період воєнного стану подана декларація; відмітка про те, що суб'єкт господарювання ознайомлений з вимогами законодавства, якими встановлено вичерпний перелік вимог до провадження господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, отриманню документа дозвільного характеру, на заміну якого подана декларація, та зобов'язується їх виконувати.

Важливо зазначити, що Постанова № 314 також встановлює перелік господарських видів діяльності, які не можуть отримувати ліцензії шляхом подання декларації. Серед них – виробництво лікарських засобів та психотропних або наркотичних речовин, включаючи медичний канабіс, призначений для лікування важких захворювань, таких як хвороба Паркінсона, лейкемія та хвороба Альцгеймера [5].

Слід зауважити, що у період дії воєнного стану в Україні однією з нагальних проблем є здійснення належних, оперативних та якісних адміністративних процедур, пов'язаних із ліквідацією фізичних осіб-підприємців.

Як відомо, ФОП може завершити свою діяльність як за власним бажанням через різні обставини (наприклад, внаслідок втрати прибутку або зміни професійних планів, таких як, наприклад, вступ на державну службу), так і за обставини, що є примусовими (такі як смерть фізичної особи, втрата або обмеження цивільної дієздатності, як це передбачено Цивільним кодексом України). Загальні правила про припинення діяльності фізичних осіб-підприємців передбачені у Податковому кодексі України. Згідно з пунктами 65.10.1 і 65.10.2 ПК України, внесення інформації про припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця або незалежної професійної діяльності фізичної особи здійснюється у двох випадках: перше – коли внесено запис до Єдиного державного реєстру про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, починаючи з дати такої державної реєстрації, та друге – коли припинена або призупинена незалежна професійна діяльність або змінено її організаційну форму, починаючи з дати прийняття відповідного рішення уповноваженим органом або іншої законом визначеної дати [6].

Проте, у ситуації воєнного стану виникають нові правила для припинення діяльності ФОП. Наприклад, якщо дана особа перебуває за кордоном, вона може припинити свою діяльність онлайн, лише подавши відповідну заяву. Після цього реєстратор робить відповідний запис до Єдиного державного реєстру і повідомляє податкову службу про закриття ФОП. У разі наявності ліцензій підприємств анулює їх особисто або через уповноважену особу на підставі нотаріально засвідченої довіреності від такої особи.

Варто також наголосити, що припинення підприємницької діяльності здійснюється незалежно від місця перебування ФОП. Зокрема, у зв'язку із введенням воєнного стану Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 28.02.2022 р. № 165 «Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру» [7].

Враховуючи наведену Постанову, державні органи мають відповідну компетенцію здійснювати адміністративні процедури щодо припинення діяльності фізичних осіб-підприємців. Проте, не зважаючи на чітке правове регулювання цього питання, існують деякі нюанси, зокрема у відносинах з найманими працівниками. У разі наявності таких працівників, з ними необхідно припинити будь-які трудові відносини, а також виплатити їм заробітну плату. Крім того, фізична особа-під-

приємець повинна подати звіт до моменту припинення своєї діяльності.

Таким чином, наголошується, що процедура припинення діяльності фізичних осіб-підприємців в умовах воєнного стану стала більш сучасною та ефективною завдяки використанню інформаційних технологій. Цей підхід дозволяє здійснювати процедуру навіть без присутності особи фізично за місцем її проживання/реєстрації, а також робить процедуру доступною для тих, хто перебуває за кордоном. Ці інновації можуть стати стимулом для впровадження ще більш доступних адміністративних послуг для кожного громадянина та реформування трудового законодавства.

На підставі вищенаведеного, можна стверджувати, що у сучасних умовах воєнного стану в Україні, важливо постійно досліджувати правовий статус фізичних осіб-підприємців, оскільки це може сприяти розвитку економічної та юридичної сфер загалом. Зазначимо, що наразі не існує єдиного уніфікованого нормативно-правового акту, яким би в повному обсязі визначався правовий статус таких осіб, що є серйозною проблемою. Наразі, правовий статус ФОП визначається положеннями Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України та Податкового кодексу України, та низки профільних нормативних актів, де закріплені їхні права та обов'язки. У зв'язку з воєнним станом внесено зміни до цих нормативно-правових актів, які спрямовані на посилення правового захисту ФОП, особливо щодо сплати податків у період воєнного стану. Сучасні умови господарської діяльності, зокрема діяльність фізичних осіб-підприємців, постійно постають перед новими трудовими викликами та проблемами. Важливою є постійна адаптація законодавства та адміністративних процедур, до сучасних реалій, щоб забезпечити ефективний захист трудових прав підприємців і забезпечити їм стабільність у веденні бізнесу. При цьому, умови воєнного стану чи інших кризових ситуацій можуть вимагати реформування та модернізації адміністративних процедур, щоб забезпечити швидке та ефективне припинення діяльності ФОП при необхідності.

Отже, важливо зазначити, що українська економіка продовжує адаптуватися до нових і складних викликів сучасності. Спрощення системи реєстрації фізичних осіб-підприємців дозволяє їм отримувати прибуток навіть у часи повномасштабного воєнного конфлікту. У цей складний період кожен повинен діяти на своєму фронті, а економіка країни має залишатися прогресивною і стабільною для досягнення перемоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. *Верховна Рада України* : офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 18.03.2024).
2. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. *Верховна Рада України*: офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011> (дата звернення: 17.03.2024).
3. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 436 IV. *Верховна Рада України*: офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 16.03.2024).
4. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : Постанова від 6 березня 2022. р. № 209. Кабінет Міністрів України: офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п#Text> (дата звернення 16.03.2024).
5. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова від 18 березня 2022 р. № 314. Кабінет Міністрів України: офіц. веб- сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.03.2024).
6. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.11.2010 № 2755-VI. *Верховна Рада України*: офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 17.03.2024).
7. Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру: Постанова від 28 лютого 2022 р. № 165. Кабінет Міністрів України: офіц. веб- сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/165-2022-п#Text> (дата звернення 19.03.2024).